

Korte mededelingen Korte mededelingen Korte me edelingen Korte mededelingen Korte mededelingen Korte mededelingen Korte mededelingen Korte me

Een Zuid-Limburgse soort, die naar het noorden oprukt: *Antispila treitschkiella* (Lepidoptera: Heliozelidae)

In oktober 1997 vond de tweede auteur in enkele Wageningse plantsoenen een groot aantal bladmine van *Antispila treitschkiella* (Fischer von Röslerstamm) op gele kornoelje (*Cornus mas* L.). In mei daaropvolgend wist hij de fraaie vlinders uit te kweken. Op 18 oktober 1998 hebben we gezamenlijk één van deze plantsoenen bezocht en troffen daar honderden mijnen aan van deze soort, meer nog dan het jaar tevoren. Daarvan waren nog circa 60 bezet met rupsen.

Tot dan toe was *A. treitschkiella* in Nederland alleen uit Zuid-Limburg bekend (Kuchlein, 1993), waar de soort in 1947 werd ontdekt door Doets (1949), die door rupsen

bezette mijnen op rode kornoelje (*Cornus sanguinea* L.) vond. Eind oktober 1998 bespraken we met de heer J. B. Wolschrijn de verrassende Wageningse vondst en reeds de volgende dag wist hij te melden, dat de mijnen ook in zijn woonplaats Twello aanwezig waren. De eerste auteur heeft zowel in 1997 als in 1998 op vele door het gehele land gelegen plaatsen naar de mijnen van *A. treitschkiella* uitgekeken. Evenwel zonder resultaat, tot hij de auto op 7 november 1998 parkeerde in Haghorst (Noord-Brabant), waar de op het parkeerterrein aangeplante kornoelje een dertigtal mijnen opleverde, waarvan nog enkele door rupsen bewoond waren. Op dezelfde dag werden te Middelbeers (Noord-Brabant), dat in een belendend uurhok is gelegen, zes mijnen ge-

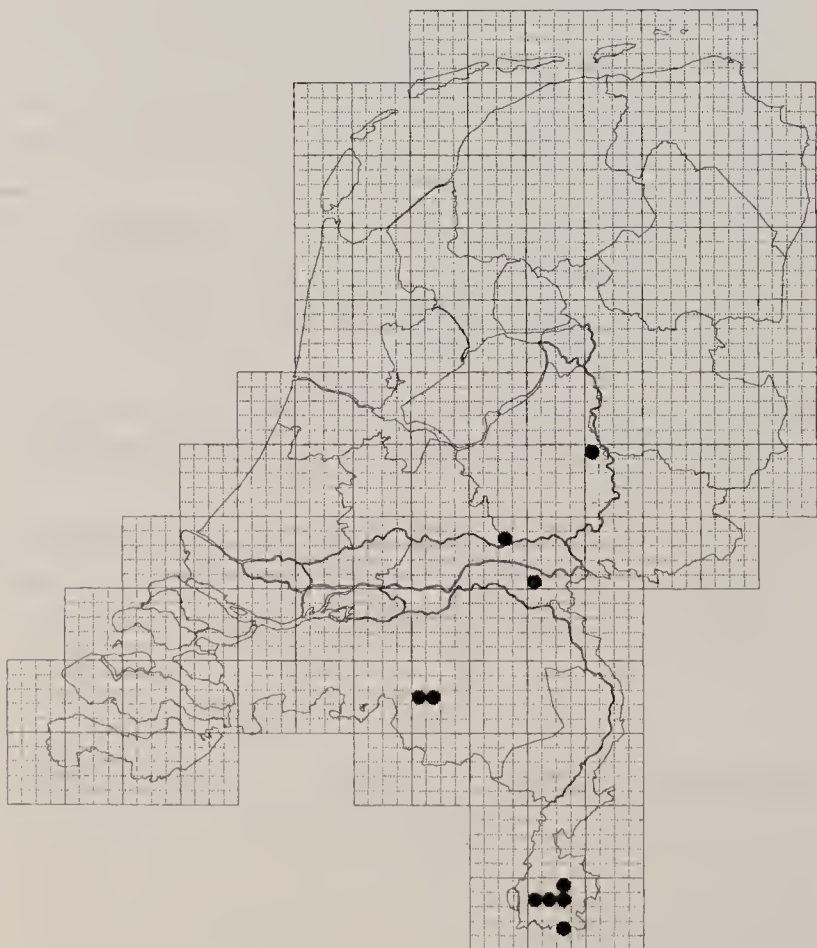

Fig. 1. Verspreidingskaart van *Antispila treitschkiella*.

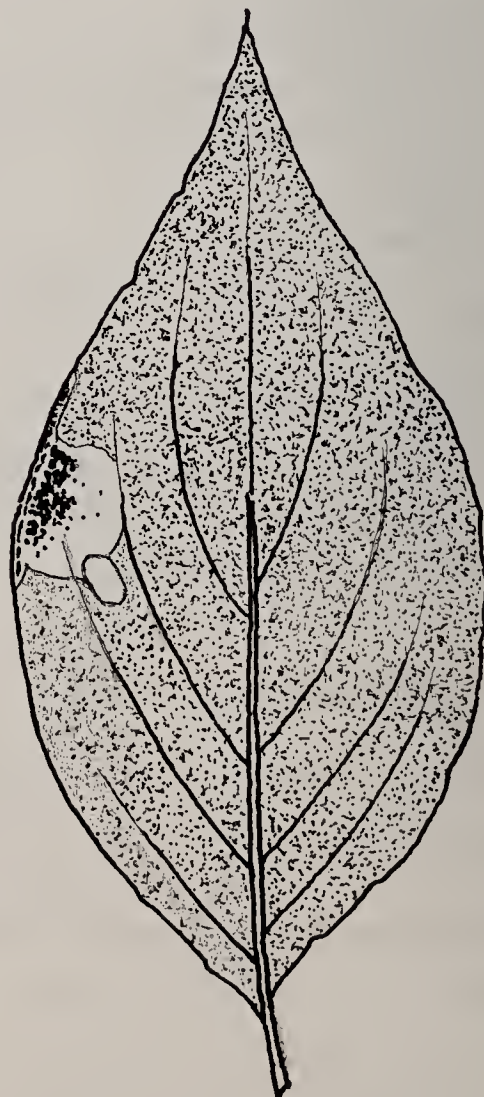

Fig. 2. Blad van kornoelje (*Cornus mas*) met een door de rups verlaten mijn van *Antispila treitschkiella*.

vonden. Begin 1999 liet de heer H. ten Holt ons een kleine collectie bladmijnen zien en daaronder bleken zich zeven door *A. treitschkiella* gemineerde bladeren van kornoelje te bevinden. De mijnen werden door hem verzameld in een park te Nijmegen (Kluijskamp) op 24 oktober 1998. Het was toch wel een merkwaardige gewaarwording om door een soort, die onlosmakelijk verbonden leek met idyllische oorden als de Zuid-Limburgse Wrakelberg en Kunderberg, te worden overrompeld op parkeerterreinen en in stadsplantsoenen elders in het land.

De snelle opeenvolging van vondsten buiten het zuiden van Limburg wijst op een zich in korte tijd voltrekkende kolonisatie (fig. 1). Teneinde van deze expansie een zo goed mogelijk beeld te krijgen zullen we op meer plaatsen in het land eens goed op de kornoeljemijnen moeten letten.

De mijnen van *A. treitschkiella* zijn opvallend en springen dadelijk in het oog als grote, lichte vlekken op de bladeren (fig. 2). De herkenning zou dan ook gemakkelijk zijn, ware het niet, dat in Nederland een nauwe verwant van *A. treitschkiella* voorkomt, waarvan de rups eveneens op kornoelje mineert: *A. metallella* (Denis & Schiffermüller). Ook deze soort is in Nederland ontdekt door Doets (1950) en, evenals *A. treitschkiella*, in Zuid Limburg als mijn op rode kornoelje. Later nog meermalen in Zuid-Limburg gevonden, maar in de loop der jaren ook van een vijftal plaatsen ten noorden van de grote rivieren bekend geworden. Voor beide soorten geldt het volgende. De rups maakt aanvankelijk een onopvallende korte gang, meestal langs de bladrand, en deze gaat plotseling over in een grote vlek. De volgroeide rups snijdt een ovaal stuk uit het blad, dat als zak wordt gebruikt en waarmee de rups op

de grond belandt. Daar vindt de verpopping plaats. Het belangrijkste verschil tussen de mijnen van beide soorten ligt in de grootte van het uitgesneden stukje blad. De langste as van de perforatie bedraagt bij *A. treitschkiella* 4,0 - 5,3 mm en bij *A. metallella* 5,5 - 7,0 mm. Ook de fenologie van de soorten, die beide univoltien zijn, is verschillend. De rupsen van *A. treitschkiella* mineren van augustus tot begin november en overwinteren als rups in hun zak, die van *A. metallella* mineren in juli en augustus, maar overwinteren als pop in hun zak.

Het kolonisatiepatroon van *A. treitschkiella* lijkt sterk op dat van *Evergestis limbata* (Linnaeus) (Lepidoptera: Pyralidae), die in 1972 voor het eerst buiten Zuid-Limburg is gevonden en inmiddels tot in de provincies Groningen (Ph. Gaasendam), Friesland (J. Sinnema-Bloemen) en Zuid-Holland (J. A. W. Lucas) is doorgedrongen.

Het verspreidingskaartje is door J. H. Donner geproduceerd met behulp van het door P. Frigge (IKC-Natuurbeheer) ontwikkelde programma STIPT.

Literatuur

- DOETS, C., 1949. Lepidopterologische mededeelingen over 1946-48. – *Entomologische Berichten, Amsterdam* 12: 413-417.
- DOETS, C., 1950. Notes on Lepidoptera, 1949. – *Entomologische Berichten, Amsterdam* 13: 163-167.
- KUCHLEIN, J. H., 1993. *De kleine vlinders. Handboek voor de faunistiek van de Nederlandse Microlepidoptera*: 1-715. Pudoc, Wageningen.
- J. H. Kuchlein, Stichting Tinea, p/a Instituut voor Systematiek en Populatiebiologie, Plantage Middenlaan 64, 1018 DH Amsterdam.
- A. van Frankenhuyzen, Jagerskamp 113, 6706 EK Wageningen.

Recente vondsten van *Rhantus bistriatus* (Coleoptera: Dytiscidae) in Nederland

Rhantus bistriatus (Bergsträsser) (= *Rhantus aberratus* Gemminger & Von Harold) werd na 1940 niet meer uit ons land gemeld (Van Nieukerken, 1992). Op 28 juni 1994 ving ik echter een vrouwtje van deze waterroofkever op Schiermonnikoog. De vindplaats betrof een ondiep duinpoeltje met kranswieren, bij het noordeinde van de Reddingsweg (Amersfoort-coördinaten 208-612). De determinatie werd gecontroleerd door Jan Cuppen.

Naar aanleiding van deze vondst werd met behulp van de collecties van het Zoölogisch Museum Amsterdam (ZMAN), Naturalis Leiden (RMNH) en de Landbouwniversiteit Wageningen de verspreiding van deze soort in Nederland in kaart gebracht (fig. 1). *Rhantus bistriatus* blijkt na 1940 nog minstens drie maal te zijn gevangen. In de collectie van het RMNH bevindt zich een mannetje met het etiket: "Brunssum L., 16.viii.1967, J.A. Blokland". Het ZMAN bezit een mannetje: "Terschelling, Badhuiskuil, 10.viii.1961, J. P. Duffels" en een vrouwtje: "Wooldse Veen,

Fig. 1. De verspreiding van *Rhantus bistriatus* in Nederland (open cirkel: vondsten voor 1950; dichte cirkel: vondsten na 1950).

17.iv.1952, J. Zandvliet". Alle drie waren gedetermineerd als *Rhantus suturellus* (Harris).

Hieruit kan geconcludeerd worden dat *Rhantus bistriatus* nog in Nederland voorkomt. Het is niet duidelijk of deze soort al dan niet in aantal afneemt. Zij werd tussen 1900 en 1950 zes maal gevangen en na 1950 vier maal (nog vijf exemplaren dateren vermoedelijk allemaal uit de vorige eeuw), maar de aantallen zijn te laag om daar conclusies aan te verbinden. Bovendien is het goed mogelijk dat zich nog exemplaren van deze soort in privé-collecties bevinden.

Rhantus bistriatus komt voor van Frankrijk en Italië tot Zuidoost-Zweden en oostwaarts tot Siberië (Nilsson & Holmen, 1995). In Groot-Brittannië werd zij voor het laatst in 1904 aangetroffen (Balfour-Browne, 1950).

De etiketten van het materiaal in de musea geven geen informatie over de habitat van deze soort in Nederland. Alle vondsten op de Waddeneilanden werden in het dungebiet gedaan, een biotoop dat in de mij bekende literatuur niet wordt genoemd. *Rhantus bistriatus* zou voorkomen in open landschappen, vooral in min of meer temporaire, met gras begroeide poeltjes (Nilsson & Holmen, 1995; Galewski, 1957).

Literatuur

- BALFOUR-BROWNE, F., 1950. *British Water Beetles II*: i-xx, 1-394. Ray Society, London.
- GALEWSKI, K., 1957. Przegląd krajowych gatunków z rodzaju *Rhantus* Dejean. – *Annales Zoologici, Warszawa* 16: 224-319.
- NILSSON, A. N. & M. HOLMEN, 1995. The aquatic Adephaga (Coleoptera) of Fennoscandia and Denmark. II. Dytiscidae. – *Fauna Entomologica Scandinavica* 32: 1-192.
- NIEUKERKEN, E. J. VAN, 1992. Dytiscidae. In: *De waterkevers van Nederland* (M. B. P. Drost, H. P. J. J. Cuppen, E. J. van Nieukerken & M. Schreijer, eds): 90-160. Uitgeverij K. N. N. V., Utrecht.

André van Nieuwenhuyzen, Bankastraat 53^{III}, 1094 EC Amsterdam.